

Interjú dr. Bélyácz Ivánnal

Csapi Vivien

Olyan, mintha tegnap lett volna, de hamarosan öt éve, hogy professzor dr. Bélyácz Iván, az MTA rendes tagja, a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának doktori iskola vezetője nyugdíjba vonult. Mondhatnám, hogy jól megérdemelt nyugdíjas éveit kezdte, de elnézve az MTMT adatlapját, a mentorálása mellett azóta révbe ért PhD-hallgatók névsorát, a Nagyváradai Partiumi Egyetem tiszteletbeli professzori címét, vagy a 2022-es Széchenyi-díjat termékeny öt év volt ez. Továbbra is a hazai tudományos közélet meghatározó szereplője, sokunk mentora, tanácsadója. Szükségünk is van a tapasztalataira, az iránymutatására a minket körülvevő felgyorsult, digitalizált, ugyanakkor a fenntarthatóságával küszködő világban.

Kutatta az amortizáció elméletét, a tőkefinanszírozás és privatizáció, a kockázat és bizonytalanság jelenségét, a vállalati növekedést, a külföldi működő tőkét, az ergodicitást és szakmai etikát egyaránt. Mindig a pénzügyi szakmát aktuálisan felforgató jelenségeket, vagy azok hatását. Mit lát aktuális, a jelenünket felforgató erőnek?

Az utóbbi évtizedekben a piacgazdaság fölébe kerekedett a reálgazdaságnak a fejlett világban: ma a pénzügyi eszközökben felhalmozott vagyon többszöröse a reáleszköz – vagyonnak. E folyamatnak több hátrányos következménye van: a befektetések nagy arányban mennek a pénzgazdaságba, ami a reálgazdasági beruházások visszaszorulásához vezet; a pénzügyi befektetés hozama jelentősen meghaladja a reálberuházások megtérülését; túlzottan megnő a járadékvadászat vonzerője; a befektetésekkel vállalt kockázat alulértékelt lesz; mindez eszkbuborékok felfúvódásához, fokozódó válsághajlamhoz és az egyenlőtlenségek aránytalanul nagy növekedéséhez vezet. A mai kor egyik legnagyobb kihívása a mindenoldalú egyenlőtlenség fokozódása, aminek súlyos gazdasági következményein túl riasztóak a társadalmi következményei. A túlzott vagyonkoncentráció eltorzíja az elosztási viszonyokat is.

Vérbeli pénzügyes válasz. Meglep, hogy nem a mesterséges intelligenciát említette, pedig beszélgetéseink forró témája.

A mesterséges intelligencia egy olyan vívmány, egy olyan találmány, ami csak az utóbbi évszázad legnagyobb eredményeihez, az atomhoz, a komputerhez vagy a gén térképhez fogható jelentőségű. Ma még beláthatatlanul nagy azoknak az alkalmazásoknak a tárháza, amelyben a problémamegoldás a kreatív gondolkodás, a tanulás, a konfliktus kezelés és sok más funkció számára nyújthat segítséget. A mai ismeretek

birtokában egyszerre lehetséges, hogy áldás vagy átok legyen, minden az alkalmazón múlik. És világos, hogy a széleskörű alkalmazás elképzelhetetlen reguláció, koordináció és az etikai elvek betartása nélkül. A mesterséges intelligencia az oktatásban, a tanulásban, a gondolkodásban rendkívül hatékony eszköz lehet, de nem degradálható szimpla szolgáltatóvá általa az alkotó gondolkodás, ez utóbbira továbbra is szükség van, szükség lesz. A közgazdaságtan oktatói, kutatói, hallgatói adatokból dolgoznak (Big Data), és az MI is ebből táplálkozik. Az alkalmazóknak tisztában kell lenni azzal, ami az MI nagy fekete dobozában lezajlik. A természetes intelligenciát véleményem szerint kombinálni kell a mesterséges intelligenciával.

Tehát Ön szerint nem a mesterséges intelligencia a tudományra leselkedő legnagyobb veszély manapság?

A ma és a jövő tudományára a legnagyobb veszélyt a tudománytalan nézetek gyors terjedése és a tudás ellenesség elharapózódása jelenti. Rendkívül bonyolult megoldatlan problémák tömegével és konfliktusokkal terhes világunkban nagy népszerűségnek örvendenek a minden alapot nélkülöző egyszerű megoldások, a hamis érvelésen nyugvó eszme-pótlékok. A tudomány jelentőségének és tekintélyének formális elismerésén túl a tudomány eredményeinek, magyarázatainak, értékeinek elfogadására és alkalmazására van szükség a gyanús hátterű világértelmezések kritikátlan befogadásával szemben. A tudás terjedése lehet hatásos erő a manipulálhatóság viszszaeszközítésére.

Hihetetlen elszántságot és elhivatottságot hallok ki e mondatokból. Mi motiválja a tudás terjesztésére, a tudományos ismeretterjesztésre, az írásra, az oktatásra, az alkotásra úgy általában? És kik voltak azok a szerzők, akik az Ön tudóssá válását leginkább befolyásolták?

Érdekes körülmény, hogy a pályám elejétől ugyanabban a problémakörben — a beruházások – befektetések — mozognak kutatásaim. Jövőre lesz ötven éve, hogy megjelent első tanulmányom a Statisztikai Szemlében. Vitacikk volt, és abban a beruházás – gazdaságossági módszerek alkalmazási problémáiról írtam. Szerzőként az 1970-es, 1980-as évek Pénzügyi Szemléjében és az akkori Figyelő című folyóiratban váltam ismertté. A Magyar Tudományos Művek Tára máig több mint kétszáz írást tartalmaz számomra, összesen 600 hazai és külföldi idézettséggel. A publikálás egész eddigi pályám során nagyon fontos volt számomra, az önkifejezés hatékony eszköze. Az is érdekes, hogy egyetemi oktató munkám szorosan egybefonódott kutatásaimmal, ki is egészítették egymást, s a tanítás mindig jó lehetőség volt a gondolatok próbájaként. Abban a helyzetben vagyok, hogy az írás elengedhetetlen része lett napjaimnak, s a cikkírás ugyanazt a hangulatot idézi fel, amit pályám elején éltem át.

Pályám során sok szerző munkájával ismerkedhettem meg, nehéz volna csak néhányat is kiemelni. Mivel sokat foglalkoztam a kockázat és bizonytalanság kérdésével, Knight és Keynes művei adták a legerősebb impulzust, még úgy is, hogy ezek a munkák több mint száz évvel ezelőtt íródtak. Sokat tanultam Kornai János alkotói felfogásából és problémamegközelítéséből. Hayek „The Road to Serfdom” című műve nagy hatást tett rám az emberi szabadság különösen fontos értékévé emelésével.

Mivel tenné vonzóvá választott szakmáját, az oktató-kutató közgazdász létét a diplomájuk megszerzése előtt állók számára?

Ismert tapasztalat, hogy a végzett közgazdász hallgatók túlnyomó többsége gyakorlati pályán és munkakörben találja meg az önmegvalósítás lehetőségét, és kisebb hányada választ oktatói kutatói pályát. Ez utóbbi esetben az a szerencsés, ha a választás elhivatottságból történik, ami később elkötelezettséggel párosul. A tudományos pályának ugyanolyan szépségeit tapasztalhatja meg az ezt választó fiatal. Ennek birtokában ugyanolyan széles rálátásra tehet szert, mint a gyakorlati területen munkálkodók. A kutatás eredményessége ugyanolyan vonzó perspektíva, mint az önmegvalósítás bármely más módja. Bár az oktatói kutatói pálya is jár lemondással, hiszen az elmélyült kutatómunka időigényes és fáradságos.

Végül, árulja el, mi foglalkoztatja aktuálisan, miről szól a következő Bélyácz-kézirat?

Huzamosabb ideje a kockázat és bizonytalanság közgazdaságtani problémáival foglalkozom, különös tekintettel azok döntéshelyi szerepére. A közgazdasági elmélet uralkodó irányzata a neoklasszikus közgazdaságtan princípiumai, paradigmái, alapvető tanítása a formalizált modellekben fejeződik ki, s ebbe a gondolatrendszerbe nehéz beiktatni a bizonytalanságot, mivel ez nem kvantifikálható. Ez azért okoz nagy gondot, mert a bizonytalanság minden közgazdasági döntésben jelen van. Például a pénzügyi döntésekben az előrejelzés kritikus kérdések sorát veti fel, hiszen a döntések következményeit pontosan nem ismerhetjük előre. A közgazdasági tételekben a kockázattal, mint számszerűsíthető jelenséggel számolnak, ami szintén nincs dilemmák nélkül.

Egyetértek Ulrich Beck azon nézetével, mely szerint a kockázat holisztikus megértése megköveteli a szakértőktől a pénzügyi- és gazdaságtörténet, a pénzügyi termékekkel kapcsolatos intézmények és piacok értését. A pénzügyek tanításának jelenlegi gyakorlatában, a közgazdászok képző intézményekben hajlamosak absztrakt és ahistorikus szellemben oktatni, és ez nagy probléma, mert jelentősen csökkenti a kockázati tudatosságot és az emlékezést. Ennek megváltoztatására volna szükség, arra, hogy a hallgatók és az oktatók kifejlesszék a kontextus szellemét, figyelembe vegyék a társadalmi konzekvenciákat, amelyek hatással vannak munkájukra. Ez élesítené a kockázat megértését, biztosítva annak felismerését, hogy a múlt több számok halmazánál vagy statisztikáknál.

Sok tehát még a tennivaló a tudományos kutatásban a bizonytalanság és kockázat számba vételének elősegítése kapcsán. ■